

Weidebeekjuffer. beeld Wikimedia

tekst Kees van Reenen

Grote roodoogjuffer, lantaarntje, blauwe breedscheenjuffer. Park Vecht-oever is een ideale plaats voor Toon Vernooij. Hier telt hij voor de Vlinderstichting zowel vlinders als libellen.

In een jonge boomgaard te midden van bloemrijk grasland slingert zich een paadje richting een watergang die op de Vecht uitkomt. Op een bruggetje kijkt Vernooij even naar het water, waar hij al snel een paar juffers opmerkt. „Grote roodoogjuffer en een lantaarntje”, stelt hij vast. Juffers, een van de twee libelengroepen, zijn wat kleiner dan ‘echte’ libellen. Zij houden hun vleugels in rust gewoonlijk naar achteren gestrekt, terwijl echte libellen ze opzijhouden. Dan loopt Vernooij weer door. Zijn libellenroute, een gebiedje waar hij de kleine dieren telt, begint pas iets verderop. „Mijn telroute is maar 100 meter lang. Eigenlijk zijn het twee secties van 50 meter, maar die zijn voor het gemak samengevoegd. Er was namelijk geen duidelijke scheiding tussen die twee gebieden,” legt de libellenkenner uit. De meeste telroutes, ook Vernooijs vlinderoute, zijn veel langer dan 50 meter. Een voorwaarde

is dat een telroute een aaneengesloten gebied is. Een splitsing van het gebied van Vernooij zou geen nieuwe soorten opleveren.

Schonere Vecht
Vernooij kijkt al veel langer naar vlinders en libellen, maar vorig jaar liep hij deze route voor het eerst. „Toen zag ik hier weidebeekjuffers; een teken dat de Vecht schoner wordt. Vroeger was het een open riool. Toen stroomde het water trouwens ook niet. Vorig jaar heb ik hier ook de blauwe breedscheenjuffer gezien – die komt alleen bij stromend water voor. Best bijzonder trouwens, want die juffer moet via stadsgrachten vanuit de Kromme Rijn hierheen zijn gekomen.” Maar hoe de teller ook speurt, breedscheen- en weidebeekjuffer laten zich vandaag niet zien, ondanks het warme weer. „Er staat toch te veel wind, denk ik. Dan houden ze zich

„Libellen zijn gemakkelijk te observeren. Je ziet per seizoen wisselingen”

schuil in de vegetatie.” Wel vliegen er lantaarntjes rond. Hun naam danken die waterjuffertjes aan het blauwe ‘lichtje’ aan het donkere achterlijf. Alleen de tengere grasjuffer lijkt erop, vertelt de kenner. Hij legt aan de hand van foto’s op zijn telefoon uit hoe het verschil te zien is. „Het lantaarntje heeft een opvallende lichtblauwe plek op het achtste segment. Bij de tengere grasjuffer ligt het blauw halverwege het achtste en negende segment.” Vernooij: „Ik weet nog dat ik begon met het tellen van libellen. Ik dacht dat ik die blauwe juffertjes niet uit elkaar zou kunnen houden. Maar toen ik me erin ging verdiepen, bleek het mee te vallen.”

Onopvallend
Verder struinend door de oevervegetatie ontdekt Vernooij vlak boven het water een onopvallend gekleurde juffer tegen een lissenblad. Een vrouwtje dus, maar van welke soort? Hij pakt zijn verrekijker: „Vuurjuffer.” Iets verderop zitten weer twee grote roodoogjuffers, elk op een plompenblad. „Dat zijn bijna altijd mannetjes”, weet Vernooij. „Die zijn territoriaal, terwijl de vrouwtjes in de vegetatie zitten.” Maar dan: „Dat had ik niet moeten zeggen, want daar zit een vrouwtje!” Vernooij stelt zijn kijker weer scherp en ziet dat het toch een lantaarntje is. „Egaal

borststuk zonder zijstrepen. Daar is wel het vrouwtje van de grote roodoogjuffer, maar in tandem. Het mannetje houdt het vrouwtje met zijn achterlijf in haar nek vast, om te voorkomen dat ze met een ander mannetje paart als ze eitjes gaat afzetten.” Dan vliegen ze samen op, waarna het mannetje het vrouwtje loslaat. Hun taak zit erop.

Paar weken oud
Libellen worden volgens Vernooij in het volwassen stadium maar een paar weken oud. Voor de grote keizerlibel is dat overigens een paar maanden. „De leefwijze maakt libellen zo boeiend. Wij zien maar een klein stukje van hun ontwikkeling, want het

grootste deel van hun leven, tot wel vijf jaar, brengen ze als larve onder water door. Daar verschalken ze insecten en zelfs visjes door een speciaal vangmasker uit te klappen. Ten slotte kruipen ze langs een stengel omhoog, vervellen voor de laatste keer en vliegen uit.” Vernooij beleeft veel genoeg aan zijn telroute. „Ik kan het iedereen aanraden. Libellen zijn makkelijk te observeren en je ziet per seizoen wisselingen. Eerst zie ik glassnijders, dan vroege glazenmakers, daarna bruine glazenmakers. Verder zitten hier bijvoorbeeld groene spechten en tuinfluiters. Ook zulke dingen maken dat het telgebied jouw plekje wordt.”

Meetnetten

Duizenden vrijwilligers lopen elke zomer één of twee keer per week één of meer algemene of soortgerichte routes waarvan de Vlinderstichting in samenwerking met het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) de gegevens verzamelt. „Alleen zo zijn trends te bepalen,” zegt José Kok van de Vlinderstichting. „Conclusies uit losse waarnemingen kunnen onjuist zijn.” En gegevens zijn onmisbaar voor de bescherming van deze dieren. Het Meetnet Vlinders bestaat sinds

1990 en telt zo’n 550 algemene en bijna 300 soortgerichte routes. Het Meetnet Libellen, in 1998 gestart, telt 174 algemene en 200 soortgerichte routes. Daarbij zijn Noord- en delen van Oost- en Zuid-Nederland sterk onderverdeeld. In heel Zeeland is zelfs geen enkele libellenroute, terwijl er ook daar leuke libellengebieden zijn. „Maar het is van belang dat juist gewoon agrarisch of stedelijk gebied wordt onderzocht,” benadrukt Kok. „En hoe meer gegevens, hoe belangrijker elke telling wordt.”

Blauwe breedscheenjuffer. beeld Wikimedia

Vroege glazenmaker in volle vlucht. beeld Wikimedia

Vrouwjieslantaarntje zet eitjes af op een lissenblad, net onder de waterspiegel. beeld Kees van Reenen

Teller Toon Vernooij speurt naar libellen. beeld Kees van Reenen

beleving Dopheide

tekst en beeld Christien Mouw

Nu de zon volop is gaan schijnen, staan bomen en struiken binnen enkele dagen tijd ineens in volle bloei. Prachtig! Ook op de heidevelden verandert het decor. Na de overvloedige regenval schieten groene loten van de jonge heideplantjes de grond uit, en zie ik momenteel de roze knopjes van de dopheide zich ontwikkelen. Ik heb tijdens het hoeden van de kudde schapen de eerste roze bloemenhoofdjes reeds waargenomen. De bijen zoemden er luid gonzend omheen, naarstig op zoek naar de verrukkelijke en zeer voedzame nectar. Het is een goede drachtplant voor hommels, bijen en vlinders. Hommels met een korte tong bijten een stukje uit de bloem om bij de nectar te kunnen komen. Ja, het is dagelijks genieten buiten in het veld. Iedere dag ontdekken we nieuwe lentetafereeltjes. De dopheide is een plantje dat op vochtige en natte heideterreinen en veengebieden voorkomt. Het stelt weinig eisen, en gedijt goed op voedselarme, zure grond. De zilvergrijze blaadjes zijn van een sprookjesachtige schoonheid, en blijven ook in de winter dezelfde fraaie kleur vertonen. In tegenstelling tot de bijen, lusten de schapen geen dopheide. Ze eten het amper, en struinen meestal met flinke pas door de stroken met dopheide heen, om maar zo snel mogelijk bij de struikheide uit te komen, waar ze wel van smullen.

detail Band van Venus

tekst Janneke van Reenen
beeld Wikimedia

Begin dit jaar ging deze rubriek over de aardschaduw, die direct na zonsondergang tegenover de zon als een donkerblauwe band omhoog komt. Bij heldere hemel en met vrij uitzicht naar het oosten is het verschijnsel haast niet te missen. Sterker nog, het roept vrijwel altijd herkenning op. Haast iedereen heeft het al vaker gezien, maar aangezien voor opkomende nevel of bewolking. Direct boven de donkerblauwe band –die wordt veroorzaakt doordat de aardbol zijn schaduw op de atmosfeer werpt– is vaak een roze horizontale band te zien, die de grens vormt tussen schaduw en licht. Dat is de tegenschemering, de band van Venus. Hij is het best zichtbaar als de atmosfeer veel stof of waterdamp bevat dat in het laatste avondlicht rood kleurt. Een minuut of tien na zonsondergang vervaagt het verschijnsel.

Een paartje grote roodoogjuffers. beeld Wikimedia